

Makale Gönderim Tarihi: 08.10.2024 - Makale Kabul Tarihi: 22.10.2024
DOI: 10.29329/kurepol.2024.1112.4

KONSTRÜKTİVİZM ve KİMLİK TEMELİNDE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATININ GELİŞİMİ

Elif Nur UĞURLU

Öz

20.yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılması ve iki kutuplu sistemin geçerliliğini yitirmesiyle radikal sistemsel değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde baskın uluslararası ilişkiler düşüncesi ve teorileri değişen uluslararası sistemi açıklamaya yeterli olmamıştır. Yeni dünya düzeni, güç projeksiyonlarının, çatışma, rekabet, güvenlik ve iş birliği algılarının dönüştüğü bir dönemde, kimlik kavramını da içine alan normatif olguların önemsendiği bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı da bu bağlamda, zaman içinde pek çok alanda kimlik temelinde iş birliğini derinleştiren ve üye ülkeler için yüksek potansiyele sahip olan bir alternatif olarak öne çıkmıştır. Bu makale, değişen sistemin yeni otonom aktörleri olarak Türk Devletleri'nin bağımsızlıklarını kazanmasıyla başlayan entegrasyon sürecini, uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak konstrüktivizmin kimlik bağlamındaki tezleri üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın varsayımı, kimlik kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandıran konstrüktivizm yaklaşımının tezlerinin Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelişme aşamalarını destekler nitelikte olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: *Konstrüktivizm, Kimlik, Türk Devletleri Teşkilatı, İşbirliği, Entegrasyon.*

Development of The Organization of Turkish States on The Basis of Constructivism and Identity

Abstract

At the end of the 20th century, radical systemic changes occurred with the dissolution of the Soviet Union and the bipolar system. In this period, dominant international relations thought and theories were not sufficient to explain the changing international system. In a period when the new world order, power projections, perceptions of conflict, competition, security and cooperation have been transformed, a field of study in which normative phenomena, including the concept of identity, have emerged. In this context, the Organization of Turkic States has emerged as an alternative that has deepened cooperation on the basis of identity in many areas over time and has high potential for member states.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Orta Doğu ve Afrika Çalışmaları, elif.ugurlu@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1208-5019.

This article aims to evaluate the integration process that started with the independence of the Turkic States as new autonomous actors of the changing system through the theses of constructivism as an approach to international relations in the context of identity. Accordingly, the assumption of the study is that the theses of the constructivism approach, which introduced the concept of identity to the international relations literature, support the development stages of the Organization of Turkic States.

Keywords: *Constructivism, Identity, Organisation of Turkic States, Cooperation, Integration.*

1. Giriş

Soğuk Savaşın ardından uluslararası sistemde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Yaklaşık yarım asır süren ve tüm dünyayı etkisi altına alan iki kutuplu sistem bozulmuş, Sovyetler Birliği dağılmıştır. Uzun yıllar Sovyet hakimiyetinde kalan birçok devlet yeni otonom aktörler olarak sistemde yerini almıştır. Sovyet hakimiyeti boyunca ortak dil, tarih ve kültüre sahip olan Türk devletlerinin, mevcut koşullar sebebiyle doğrudan kültürel, ekonomik, siyasi ilişkilerini geliştirme imkanları olmamıştır. Bağımsızlıklarını kazanmalarıyla Türk dünyası için yeni bir dönemin kapısı aralanmış, tarihsel süreçte ilişkilerinde kopukluk yaşayan ve birbirinden uzak kalan bu ülkeler için yeni bir entegrasyon süreci başlamıştır.

Soğuk Savaş dönemi devletlerin konumlarını, çıkarlarının ve tehditlerinin blokların çıkarlarına ve tehditlerine yakın olduğu yerde belirlemek zorunda olduğu bir dönemdi. Dönemin sonunda iki büyük güçten birinin ortadan kalkması ve dolayısıyla kutuplaşmanın nedeninin ortadan kalkması, sistemde bir boşluk yaratmıştır. Düzenin sonunun öngörülememesi bu döneme kadar hakim düşünce yapısının başarısızlığını göstermekle birlikte, uluslararası ilişkiler disiplinine yeni çalışma alanları katmıştır.

Disiplinde önem kazanan bir kavram olarak kimlik ve bu kavramın disipline kazandırıcısı konumundaki konstrüktivizm yaklaşımı da bu iki değişime paralel olarak önemini arttırmaya başlamıştır. Henüz çok genç olan Türk Cumhuriyetleri ve içinde bulunduğu koşullar sebebiyle Türkiye'nin ilişkileri ilk yıllarında daha yavaş ilerlese de, son yıllarda gelişmelerinin kazandığı ivme sebebiyle Türk Devletleri Teşkilatı adından sıkça söz ettirir hale gelmiştir. Kimlik temelli dış politika süreçlerinin bir çıktısı olarak TDT, konstrüktivizm bağlamında bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde kimlik kavramı ve konstrüktivizm yaklaşımından bahsedilecektir. İkinci bölümde Türk Devletleri Teşkilatının gelişimi, kuruluş anlaşması ve zirve bildirimlerinde öne çıkan başlıklardan bahsedilecek ve teşkilatın mevcut konumu değerlendirilecektir.

1. Konstrüktivist Yaklaşımın Temel Argümanları

1.1. Kimlik Kavramı

Soğuk Savaşın sona ermesiyle uluslararası ilişkiler literatüründe kimlik unsurunun etkilerini incelemeye yönelik geniş bir çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş son bulduğunda sisteme hakim olan baskın teori realizm ve liberalizmdi. Ancak bu teoriler ve mevcut uluslararası ilişkiler düşünce sistematığı, Soğuk Savaş sonrası oluşacak yeni düzeni öngörememiş, bu sistemsel değişikliği ve yeni düzende aktörlerin nasıl konumlanacağı ve tanımlanacağı konusuna tatmin edici açıklamalar getirememişlerdir. Salt egemenlik, güç ve çıkar vurgusuyla gelen bu başarısızlık, yeni kavramların disiplinde etkin olmaya başlamasına sebep olmuştur. Söz konusu döneme kadar geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri normatif unsurları, düşünsel öğeleri ve kimliği belirleyici bir etki olarak değerlendirmeyip, genellikle somut ve fiziksel kapasite unsurları üzerinden sistemi açıklamaya çalışmışlardır.

Soğuk Savaşın bitmesiyle ortadan kalkan doğu bloğu batı için tehdit algısının ortadan kalkmasına neden olmuştu. Dolayısıyla sisteme artık yeni ötekiler gerek-mekteydi. Aslında Soğuk Savaş süresinde meydana gelen bloklaşmanın da temeli bu karşıtlıktan gelmekteydi. Devletler ulusal çıkarlarına göre doğunun ya da batının tarafını seçmek durumunda kalıyorlardı. Bu da, devletlerin farklı parametrelerle yarattıkları kimliklerini tanımlamaktaydı. Kimlik aslında 'ben' kelimesi olarak adlandırılarak 'öteki' tarafından tanımlanan öznenin tezahürüdür. Derrida'nın belirttiği gibi "tüm kimlikler ancak kendi farklılıkları ile var olabilir" ve her kimlik bir anlamda ötekidir ve kendinin ötekisinin karşıtıdır. (Ak, 2019:203) İnsan karakterinde tanımını bulan ben ve öteki kavramlarının, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler gibi sosyal bilimler alanlarında bireyden topluma, toplumdan devlete, devletten de sistem düzeyini etkileyebildiği söylenir. Nitekim zamanla bireylerin bu tanım ve konumlandırımlarının toplamı zamanla bir kolektif bilince ve toplumsal kimliğe dönüşür.

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan kimlik kavramı, Fransız İhtilali ve getirdiği milliyetçilik akımıyla birlikte ulus devlet süreciyle paralel olarak ulusal kimliklerin de şekillenmesine sebep olmuştur. Yani ulusal kimlikler belli bir siyasi topluluğa bir başka deyişle devlete ihtiyaç duymaktadır. Kimliği belirleyen etmenler olarak ötekilerden farklı olma olgusu ve süreklilik mefhumu ulusal/millî kimliğin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Süreklilik, milletin tarihsel köklerini koruyarak sürdürebilmesi, birlik bilincini her nesil üzerinden tesis etmesi ve geleceğe uzanan bir varlık olarak yaşatması olarak tarif edilir. (Ak, 2019:205) Eğer aktörler sürekli kimliklerini yeniden yaratsalardı sosyal düzen imkansız olurdu, ayrıca gerçek dünyada kimlikler ve çıkarların nispi istikrarı yaratıcılığa dayalı eylemlere meyilli olduğumuzun göstergesidir. (Wendt, 2013:30) Bu durum, birey ve ulusu bütünleştiren, aidiyet duygusu ve bu anlamda toplumun istikrar ve sürekliliğini sağlayan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle de kimlik, somut ve sosyal öğeler taşıdığı kadar psikolojik öğeler de taşımaktadır.

1.2. Konstrüktivizm (İnşacılık)

1992'de International Organization'da yayımlanan "Anarchy is what states make of it" adıyla Alexander Wendt'in makalesi Uluslararası İlişkiler disiplinde kimlik kavramını ele alan önemli çalışmalardan birisi olmuştur. Bu çalışmanın International Organization gibi disiplindeki egemen tartışmalara öncülük eden bir dergide yayımlanması, o ana kadar neorealizm ve neoliberalizm arasındaki çatışmanın üzerine kurulu olan disiplinin merkezinde kolektif kimlik tartışması için bir çalışma alanı açmıştır. (Türkeş, 2023: 55)

Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan yeni dünya düzeni, güç sahalarının projeksiyonunun değişmesi ve geleneksel rekabet stratejilerine yumuşak ve akıllı güç unsurlarının da önem kazanmaya başlaması, salt fiziksel kapasite unsurlarıyla politika yapımını geri plana itmiştir. Bu bağlamda konstrüktivizm, siyasal eylemin belirlenmesinde ve yapı ile aktör arasındaki karşılıklı oluşturucu ilişkide normatif unsurlarla maddi unsurlara aynı anda vurgu yapmaktadır. (Arı, 2014: 33)

Yaklaşımın asıl amacı insan doğasının ya da sistemin iyi-kötü ya da sistemin doğuştan anarşik olup olmaması değildir. Realizm veya idealizm gibi insanın, devletin ya da sistemin karakterinin iyiliği ya da kötülüğünü veri kabul etmez. Realizm gibi devletleri önemsemekle birlikte, işbirliğini imkansız görmez ve çıkar ve yöntemler aracılığıyla mümkün olduğunu savunur. Konstrüktivistlere göre aktörler birbirini negatif tanımlarsa negatif, pozitif tanımlarsa pozitif olur. Yani asıl mesele bu ilişkilerin nasıl inşa edildiğidir. Uluslararası ilişkilerdeki aktör davranışlarını sistem üzerinden anlamlandırmaya çalışmak yerine devletlerin kimlik ve çıkarları üzerinden anlamlandırmaya çalışan inşacılar, bunların anlamlandırılmasıyla eylemlerin de makul bir zeminde değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Normlar/kurallar olarak tanımlanabilecek olan ve devletlerin çevresel yapısını ifade eden kültürel ve kurumsal unsurlar, devletlerin çıkarlarını, politikalarını ve kimliğini etkilemektedir. Devletlerin kimliği aynı zamanda devletler arası normatif yapıları, rejimleri ve güvenlik topluluklarını etkilemektedir. (Ak, 2019:216)

Konstrüktivizme göre, uluslararası toplum, devletlerin kimliklerini çeşitli şekillerde etkilemektedir. Özellikle belli uluslararası örgütlere üye olma, devletlere meşruiyet sağladığı gibi, belli kimliklerin edinilmesine de yol açmaktadır. Bu ise devletlerin ne yönde davranacağına ilişkin bilgi vermektedir. (Arı, 2014: 32) Teoriye göre, devletler kendi kimliklerine ve çıkarlarına uygun politikalar üretmekte ve aktör davranışlarının da doğrudan kimlikleriyle ilişkili olduğunu savunur. Konstrüktivist düşünce geleneğinin uluslararası kuramdaki en can alıcı vurgusu devletlerin sosyal bir varlık, uluslararası ilişkilerin ise sosyal bir alan olduğudur. Bu bağlamda sürekli olarak uluslararası kuralların, normların, kurumların, düşünsel unsurların ve bilişsel faktörlerin siyasi rolüne dikkat çekilmiştir. (Küçük, 2009:776)

Konstrüktivizm açısından bakıldığında uluslararası alanda karşılıklı etkileşim süreçleri önem kazanmaktadır. Devletlerin tamamen otonom aktörler olmayıp, coğra-

fi özellikleri, stratejik konumları gibi farklılıkları davranışlarını etkilemekle beraber; psikolojik ve subjektif öğeleri de bu davranışlar üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla sistemde, tarihsel ve siyasal hafızayı da içeren bir düzlemde şekillenmektedir. Bireyden topluma, toplumdan devlete ve sistemsel ilişkilere aktarılan bu kompleks yapı içinde, en küçükten en büyük birime kadar sistemin yapı taşlarının birbirinden etkilendiğini ve uluslararası sistemi inşa ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim bazı konstrüktivist teorisyenlere göre, devletlerin kimliği sadece sistemik-yapısal unsurlar değil, içsel birçok faktörün de etkili olduğu bir süreç sonunda inşa edilmekle birlikte, devletlerin dış politika tercihlerine yön veren kimliklerin inşasında tarihin temel referans kaynağı olmaktadır. Sosyal bir yapı olarak devletler normlar ve bu normlardan yaratılan kimliğe ihtiyaç duymaktadır. Kendi siyasal sistematiklerinde kural ve kurumlarını bu kontekste ifade etmeye ihtiyaç duymaktadır. Devletler düşman olarak algıladıkları aktörlere karşı farklı, dost olarak algıladıkları aktörlere karşı farklı politikalar geliştirirler. Bu yaklaşım ise konstrüktivizme, bir devletin sahip olduğu nükleer kapasitenin tehdit olarak algılanmasına rağmen, diğer bir devletin aynı özelliklere sahip kapasitesinin tehdit olarak algılanmamasının gerekçelerini açıklama ve anlamlandırma olanağı tanımaktadır. (Ercan-Altındağ, 2023:154)

Devletlerin birbirleri arasındaki etkileşim sadece değişmez ulusal çıkarlarla belirlenmez, kimliği şekillendiren ve aynı zamanda zaman içinde kimlikten etkilenen bir eylem bütünü olarak anlaşılmalıdır. (Griffiths, 2013:160) Devletlerin strateji belirlemeleri açısından en önemli etken sosyal kimlikleridir ve bu sosyal kimlikler kendilerini uluslararası toplumda nasıl ve kim olarak tanımladıklarıyla doğrudan bağlantılıdır. Devletler bu tanımlamalardan yola çıkarak ulusal çıkarlarını belirlerler. Konstrüktivizme göre, güç gibi maddi unsurlara ek olarak, sosyal ilişkiler de uluslararası sistemin önemli bir parçasıdır. Her ne kadar sert güç unsurlarına sahip olmak halen büyük ölçüde caydırıcılığını korusa da, yeni ittifaklar sisteminin ve çok taraflı işbirliklerinin ve bölgeselliğin öne çıktığı uluslararası sistemde yeni stratejiler yaratma zorunluluğu ön plana çıkmıştır. Konstrüktivizm yaklaşımı bağlamında, dil, tarih, kültür, ortak hafıza gibi unsurlarla yaratılacak bir kimlik aidiyetinin, sistemdeki bir aktörün politikalarını belirleyebildiği ve politika inşa süreçlerine katkı sağladığı iddia edilebilir.

2. Türk Devletleri Teşkilatı

Türk dili konuşan ülkeler 1991 yılında bağımsızlıklarını ilân etmesiyle Türkiye bu ülkelerin bağımsızlıklarını ilk tanıyan devlet oldu. Türk dili konuşan ülkelerin Sovyet geçmişinin etkisiyle oluşan bağımlılığı kırılmadan, Türk devletleri arasında güçlü bir entegrasyon geliştirilmesi mümkün değildi. Buna rağmen, Türk dili konuşan ülkelerin entegrasyon altyapısı, bağımsızlıklarının hemen ardından 1990'lı yılların başında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri arasında başladı. Kültür ve eğitim, iletişim ve ulaştırma, ticaret ve ekonomi gibi alanlarda işbirliğini geliştirme çabaları doğrultusunda 1993 yılında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) kuruldu.

İlk dönemde yapılan çalışmalar daha çok Türk cumhuriyetlerinin daha bağımsız bir yapıya kavuşturulması ve bu ülkeler arasında tarihsel kimlik ve benlik duygusunun canlandırılmasına yönelik olmuştur. Bu çalışmalar devam ederken eş zamanlı olarak işbirliği alanları da genişlemiştir. Türk devletleri arasındaki işbirliğini geliştirmek ve derinleştirmek doğrultusunda, Türkiye öncülüğünde Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Zirveleri¹ adıyla bir toplantı dizisi başlamıştır. Zirveler süreci, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan Devlet Başkanları arasında gerçekleştirilen 10 Zirve toplantısını içermektedir. Bu bölümde kurucu belgeler ve toplantılarda alınan kararlara dair zirve bildirimleri² kısaca ele alınacaktır.

2.1. Türk Devletleri Teşkilatı Zirve Bildirileri

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması (3 Ekim 2009) : Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), 3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile Türkçe Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi adıyla kurulmuştur. Toplam 23 maddeden oluşan kuruluş belgesinde Konsey'in amaç ve görevleri arasında; taraflar arasında dostluk ve güvenin güçlendirilmesi, bölgede ve dünyada barışın sağlanması, uluslararası terörizmle mücadele, ortak çıkarların söz konusu olduğu dış politika meselelerinde ortak tutum belirlenmesi, siyasi, ticari ve ekonomik konular, eğitim, enerji, ulaştırma, bilim ve teknoloji vb. konularda etkin bölgesel ve ikili işbirliği geliştirilmesi, Türk halklarının sahip olduğu zengin tarihi ve kültürel mirasın değerlendirilmesi, yayılması ve tanıtılmasında basın ve iletişim araçlarının önemi, hukuki bilgi değişimi gibi konular yer almaktadır. Bunun dışında belgede, teşkilatın yapısı, organları, ilişkileri ve diğer yükümlülükleri gibi pek çok konuda ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

1. Zirve Bildirisi (21 Ekim 2011, Almatı) : 49 madde ve 7 başlıktan oluşan bildiride, ortak dil, tarih, kimlik ve kültüre dayanan ilişkileri güçlendirmek ve derinleştirmek amacı taşıyan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin artık Türk Konseyi adıyla anılması öngörülmüş, Nahçıvan Anlaşmasında belirtilen esaslara ve Birleşmiş Milletler amaç ve ilkeleri ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı belgelerine bağlılık vurgulanmıştır. Bunun yanında, ekonomik bağların derinleştirilmesi adına malların, sermayenin, hizmetlerin ve teknolojinin serbest dolaşımının önemli olması, Türk İş Konseyi'nin kurulması ve faaliyetlerinden duyulan memnuniyet, kamu-özel sektör ortaklığına, yatırımcıların faaliyetlerini olumsuz etkileyen gayrimenkul edinme konusunda mevzuatların uyumlaştırılması ve ticaret ve yatırımın geliştirilmesine yönelik vize ve çalışma izinlerinin kolaylaştırılmasına yönelik çabalara hız kazandırılması konularına değinilmiştir. Ayrıca Hazar Havzası'nın Avrupa'nın enerji güvenliğinde artan rolüne ve ulusal ve bölgesel güvenlik ve istikrara vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve sınır dokunulmazlığı temelinde Karabağ sorununun çözümüne verdikleri önemi, Kıbrıs Türk halkının eşit,

1 Türk Devletleri Teşkilatı Zirveler için bkz. <https://www.turkicstates.org/tr/zirveler>

2 Zirve bildirimleri ve kurucu belgeler için bkz. <https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>

güvenli, huzurlu ve müreffeh bir yaşam hakkına verdikleri desteği dile getirmişlerdir. Bunun yanında çeşitli sosyal-kültürel ve uluslararası işbirliği alanlarındaki konulara değinilmiştir.

Ev Sahibi Ülke Anlaşması (27 Aralık 2011, Bişkek): Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Arasında Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Sekretaryasına Dair Ev Sahibi Ülke Anlaşması'nda İstanbul'da yer alacak Konsey Sekretaryasına, Sekretarya personelinin, bina ve müstemilatı gibi hususlara dair sair durumlardan bahsedilmektedir.

2. Zirve Bildirisi (23 Ağustos 2012): “Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği” temasıyla toplanan zirve bildirisinde, Karabağ ve Kıbrıs konusu dahil olmak üzere önceki bildiriye anılan genel hususlar yinelenmiş, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi ve parlamentolar arası ilişkilere dikkat çekerek TÜRKPA'nın kurulmasındaki memnuniyet vurgulanırken, Suriye'de devam eden krizin bölgesel güvenlik ve istikrar üzerinde doğurabileceği olumsuz sonuçlardan duyulan endişe dile getirilmiştir. Su kaynakları konusu, çevre, iklim değişikliği ve su kaynaklarının akılcı kullanımı gibi hususlarla bağlantılı kapsamlı bir eylem planı hazırlanması talimatı verildiği bildirilmiştir. Ayrıca BM, İİT, EİT, CICA, AGİT, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlerle kapsamlı işbirliği teşvik edilmiştir.

3. Zirve Bildirisi (16 Ağustos 2013, Gebele): Devletler önceki Türk Konseyi kararlarına bağlılıklarını yinelemiş, Türk dili konuşan halkların ortak dil, tarih, kültür ve kimlikten kaynaklanan dayanışmalarını güçlendirme niyetlerini ve Türk Konseyi'nin çok taraflı yapısı altında ilişkilerini derinleştirme kararlılıklarını teyit etmişlerdir. Zirvede, bir önceki yıl alfabe birliğine yönelik toplanan ortak bir terminoloji oluşturulmasına dair Komite'nin kararlarından duyulan memnuniyet dile getirilmiş, Türk tarih ve edebiyatı üzerine ders kitaplarında ortak konuların okutulmasına yönelik çabalar desteklenmiştir. Ayrıca, gümrük alanında, yolcu ve yük taşımacılığı, ithalat-ihracat süreçlerinin basitleştirilmesi gibi konularda potansiyelin artırılması ve projelerin desteklenmesine yönelik vurgu yapılmıştır.

4. Zirve Bildirisi (4 Haziran 2014, Bodrum): “Turizm Alanında İşbirliği” temasıyla toplanan zirvede, Nahçıvan Anlaşması'ndaki amaç ve ilkelere ve önceki zirve kararları ve hedeflerine bağlılık teyit edilmiştir. Üye ülkelerin turizm alanındaki karşılaştırmalı üstünlüklerinden faydalanılmasını ve turizm alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi vurgulanmıştır. Taraflar, Türk Konseyi-Modern İpek Yolu temalı bir programın düzenlenmesi kararını desteklediklerini, Türk Konseyi ile bölgesel ve uluslararası nitelikte örgütler arasında daha fazla etkileşimi ve bölgesel diaspora merkezlerinin kurulmasını teşvik ettiklerini ve dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Türk dili konuşan topluluklarda da temas ve bağların geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır.

5. Zirve Bildirisi (11 Eylül 2015, Astana): Zirvede öncekiler gibi kurucu anlaşmaya ve zirvelerdeki hedeflere bağlılık yinelenerek, üye ülkelerin siyasi ve

ekonomik güvenliğinin bu çok taraflı işbirliği çerçevesinde güçlendirilmesi amacı dile getirilmiştir. Medya ve enformasyon alanında işbirliği adıyla açılan başlıkta, üye ülkeler arası siyasi, ekonomik, kültürel tüm alanlardaki etkileşimin arttırılmasındaki önemi ve üye ülkelerin bu alanda işbirliklerinin uluslararası etkinliklerde de geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ortak Türk Yatırım Fonu kurulması teşvik edilmiş, Türkiye'nin G20 dönem başkanlığı çerçevesinde gerçekleşen etkileşimlerden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Ayrıca bölgesel ve uluslararası ulaştırma ve taşımacılıkta Konsey ülkelerinin kapsadığı coğrafyanın önemli olduğu, çeşitli projelerle rekabet gücünün arttırılması önemini altı çizilmiştir. Ayrıca dış politika bağlamında Konsey'in BM, AB, AGİT, İİT gibi uluslararası örgütlerle farklı düzeylerdeki etkileşimi desteklenmiş, Konsey ile Dünya Gümrük Örgütü, BM Dünya Turizm Örgütü ve Uluslararası Spor Güvenliği Merkezi arasında imzalanan mutabakat zaptları anılmıştır.

6. Zirve Bildirisi (3 Eylül 2018, Çolpan-Ata): “Gençlik ve Ulusal Spor İşbirliği” temasıyla toplanan zirvede diğerlerine ek olarak, üye ülkeler gençlik ve spor alanlarında işbirliklerinin desteklendiği bildirilmiştir. Ayrıca kur dalgalanması risklerinin önlenmesi amacıyla, Türk devletleri arasında ulusal para birimlerinin kullanımı için uygun piyasa koşullarının yaratılması konusuna önem atfedilmiştir. Alternatif enerji alanında işbirliğine ve Trans Hazar Doğu-Batı Orta Koridorunun önemine vurgu yapılırken, aynı yıl Azerbaycan ve Kazakistan arasında Hazar Denizi yasal statüsüne ilişkin sözleşmenin imzalanmasının üye ülkeler arasında çeşitli alanlarda işbirliğini güçlendireceği de dile getirilmiştir. Ayrıca Türk dünyasının zengin kültürünün tanıtılması bağlamında ilişkili kurumlar aracılığıyla kurumsal işbirliği vurgusu yapılmıştır.

7. Zirve Bildirisi (15 Ekim 2019, Bakü): “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Desteklenmesi” temasıyla toplanan bu zirvede, kurucu anlaşmada belirtilen ilkelere ve önceki zirvelerdeki hedeflere ek olarak; Nahçıvan anlaşmasının 10. Yılında Özbekistan'ın tam üyeliği gerçekleşmiştir. Üye ülkeler arasında yeni ve güçlü bir mekanizma olarak Türk Ticaret Odası'nın kurulması, KOBİ'lerin desteklenmesi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanında işbirliği potansiyelleri, enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sektörel işbirliğinin geliştirilmesi yönünde teşvikler dile getirilmiştir. Ayrıca gümrük idareleri arasında imzalanan Gümrük Muhafaza Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanmasının önemi vurgulanmıştır.

8. Zirve Bildirisi (12 Kasım 2021, İstanbul): “Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler” temasıyla toplanan zirvede, Konseyin adı Türk devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiş, Türkmenistan gözlemci üye olarak teşkilata katılmıştır. Türk devletleri Teşkilatı Onursal Başkanı Nursultan Nazarbayev tarafından kapsamlı işbirliği bağlamında öne sürülen Türk dünyası 2040 Vizyonunun ve 2022-2026 stratejik yol haritasının talimatlarının verildiği ifade edilmiştir. Ticaret ulaşım yatırım ve bölgesel bağlantı gibi girişimlerin teşvik edilmesi ve Pandemi sonrası ekonomik toparlanmanın sağlanması çabalarının sürdürülmesinin önemi vurgulanmıştır. Aynı

zamanda üye ve gözlemci üyelerin arasındaki iktisadi etkileşimi artırmak amacıyla Türk ticaret evlerinin kurulması için çalışma başlamıştır. Diğer zirvelerde olduğu gibi üye ülkeler, Kıbrıs Türk halkına desteklerini ve Kırgız Tacik sınırındaki duruma çözüm bulmak için Kırgız Cumhuriyeti'nin barışçıl çabalarından duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti'nin topraklarının işgalden kurtarılması ve 44 günlük Vatan Muharebesi zaferi üye devletlerce tebrik edilmiş ve mezkur Azerbaycan topraklarının yeniden inşası ve entegrasyona katkıda bulunmaya hazır olduklarını ve Zengezur Koridorunun bağlantısallığın sağlanması açısından önemini ifade etmişlerdir.

9. Zirve Bildirisi (11 Kasım 2022, Semerkant): “Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru” temasıyla bir araya gelen zirvede üye ülke liderleri, Kıbrıs Türklerini Türk Dünyasının parçası olarak gördüklerini ve KKTC'nin TDT Gözlemci Statüsünü memnuniyetle karşıladıklarını belirtmişlerdir. Haziran 2022'de gerçekleştirilen üye ve gözlemci üyelerin milli güvenlik kurulu başkanlarının birinci toplantısı kararlarından bahsedilmiş, ortak çıkarları ilgilendiren güvenlik konularında eşgüdüm sağlanması amacıyla savunma sanayi ve askeri alanda yakın iş birliği çağrısında bulunulmuştur. Karşılıklı ticareti ve yatırımı kolaylaştırmak için elverişli koşullar yaratmak ticari tamamlayıcı sağlamak tarife ve tarife dışı engelleri ortadan kaldırmak gibi girişimler ekonomik ve sektörel iş birliği başlığı altında geniş şekilde yer bulmuştur. Türk devletleri Teşkilatı hükümetleri arasında basitleştirilmiş iş gümrük koridoru kurulmasına ilişkin anlaşmanın imzalanması pek çok gümrük prosedürü basitleştirilmesi uyumlaştırılması gibi konularda çalışmalara da detaylıca yer verilmiştir. Kazakistan'ın Türk devletleri arasındaki ekonomik iş birliğini güçlendirmek için “Turansez” ekonomik bölgesi kurma önerisini desteklenmiş, Türk ülkelerinde ticari iş birliği araştırma merkezi ve mühendislik ve teknoloji merkezi kurulması tasarısı memnuniyetle karşılanmıştır.

10. Zirve Bildirisi (3 Kasım 2023, Astana): TÜRK DEVRİ temasıyla toplanan son resmi zirvede, Nahçıvan Anlaşması, 2021 yılında 2040 vizyonu adıyla daha kapsamlı işbirliğini öngören strateji belgesi ve TDT Stratejisi 2022-2026 belgelerinin amaç ve ilkeleri doğrultusunda; siyaset, güvenlik, dış politika, ekonomik ve sektörel işbirliklerinin geliştirilmesinin gerekliliği yinelenmiş, bölgesel bağlantılılığın azami önemi üzerinde durulmuştur. Söz konusu 10. Zirve Bildirisinde, üçüncü taraflarla işbirliği çağrısı üzerinde de durulmuş, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve İslam İşbirliği Teşkilatı nezdinde gözlemci üye statüsü kazanmalarının hız kazanması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, TDT-Körfez Arap İşbirliği Konseyi, TDT-Afrika Birliği, TDT-Avrupa Birliği platformlarının oluşturulması için Sekretaryanın teşvik edilmesine de vurgu yapılmıştır.

10 Nisan 2020 tarihinde çevrimiçi olarak “COVID-19 Küresel Salgını ile Mücadelede Dayanışma ve İşbirliği” temalı birinci olağanüstü zirve, 16 Mart 2023 tarihinde ise “Afet Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım” temalı ikinci olağanüstü

zirve düzenlenmiştir. 31 Mart 2021 tarihinde Türkistan Türk dünyasının manevi başkentlerinden biri temalı Çevrim içi gayri resmi bir zirve düzenlenmiştir.

2.2. Ortak Kimlik Temelinde Gelişen Bir Örgüt Olarak TDT

Söz konusu on zirve bildirisindeki ortak söylemler, uluslararası hukuk temelinde gelişen bir süreç olarak Türk devletleri entegrasyonunun yapı taşlarının vurgulanması açısından önem taşımaktadır. Her belgenin giriş kısmında yer alan Türk halklarının ortak tarihi, dili, kültürü, gelenekleri temelindeki dayanışmalarını derinleştirme vurguları, eğitim başlığı altında açılmış maddelerin “genç nesil arasında ortak kimlik farkındalığının artırılması” eğitimine sıkça değinilmesi; dış politika, güvenlik, ekonomi gibi fiziksel kapasiteye yönelik çalışmaların yanında sosyal, kültürel, eğitim gibi alanlara ve bu alanlardaki ilişkili kurumlara atfedilen önem, Teşkilat’ın ortak kimlik temelinde yapılanmasının önemli göstergelerinden sayılabilir.

Türk devletlerini modern uluslararası sistem içinde uluslararası hukuk normları çerçevesinde ve TDT çatısı altında bağımlılık geliştiren ve birçok farklı zeminde ortak hareket mekanizması hazırlayan itici güç şüphesiz tarih, kültür ve dil birliğidir. Türkiye ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin bütünü, kimlik temelli dış politikaların çıktısıdır. Bu ilişkiler, uluslararası ilişkiler literatüründe kimlik ve dış politika arasındaki etkileşimi inceleyen sosyal inşacı kuramın yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilebilir. Devletler arasındaki ilişkilerde normlar, kültürel değerler, ortak tarih, ortak dil gibi unsurları ön plana çıkaran sosyal inşacı kuram, Türkiye ve Türk dünyası ilişkilerini açıklamakta yol gösterici olmaktadır. (Akçapa, 2023:475)

Uluslararası örgütleri devletlerin kimlik oluşumu ve kimlik pratiği süreçlerinin bir parçası olarak gören inşacılar uluslararası örgütlerin aynı zamanda kolektif kimliğin açığa çıktığı ve ortak kimlik anlayışının kuvvetlendiği platformlar olarak görürken uluslararası etkileşimin yadsınamaz önemdeki bir parçası sayarlar. (Erkiner-Eray, 2022:242) Bugün Türk Devletleri Teşkilatı üye ve gözlemci üye ülkeleri arasındaki ilişkiler, binlerce yıllık tarihe sahip kadim Türk milleti olmak sıfatıyla, objektif ve subjektif unsurlarla bina edilen kolektif kimlik temelinde oluşan bir bağlama sahiptir.

Kuruluşundan günümüze kadar olan TDT kararları ve örnek gelişmeler incelendiğinde, her alanda işbirliklerinin aşamalı olarak geliştiği yorumunu yapabiliriz. Ortak ders müfredatları-harita-alfabe çalışmaları, Türk edebiyatının, düşünürlerinin, sanatçılarının ve tarihçilerinin tanıtılması suretiyle çalışmalar yapılması, ülkelerin danslarından yemeklerine kadar tanıtılmasına yönelik faaliyetlerin hala artarak sürmesi, Teşkilat’ın kültür-sanat-egitim alanlarının da diğer alanlara paralel olarak önemsendiğini ve geliştirildiğini göstermektedir. Eylül 2024’te Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de toplanan Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu’nun 3.toplantısında 34 harfli ortak alfabenin kabulü artarak devam eden bu çabaların bir sonucudur. Uzun süredir üzerinde tartışılan bir konu olan dil birliği meselesinin, ilerleyen süreçlerde

diğer pek çok alanda işbirliği ve entegrasyonu hızlandırması beklenmektedir. Türk halklarının ortak tarih ve kültür mirasının gelecek nesillere aktarılmasında ve ortak bir kimlik inşasında önemli bir adım olan dil, halkların iletişimini güçlendirmek için de atılması gerekli bir adımdır. Bununla birlikte, uluslararası kamuoyunda daha güçlü bir temsiliyetin de önemli bir adımı sayılmaktadır. Dilde birlik yolunda atılan bu önemli adım, şüphesiz fikirde birliğin daha da güçlenmesine ve işbirliğinin gelişmesine de zemin hazırlayacak, diğer alanlardaki ilişkilerin de derinleşmesini beraberinde getirecektir.

Eğitim, kültür, sanat gibi alanlarda sağlanan gelişmelerin yanında; 2020 yılının Kasım ayında, on yıllar süren çabalar ve 44 gün süren bağımsızlık savaşının ardından Azerbaycan tarafından Ermenistan'a karşı kazanılan askeri zafer, teşkilatın güvenlik ve askeri boyutunu da gündeme sıkça getirmeye başlamıştır. Bu kazanım, hem sürecin başından beri Azerbaycan'a desteğini esirgemeyen Türkiye ile Azerbaycan dayanışmasının bölge dengelerini değiştiren güçlü bir sonuca varması açısından, hem de bir uluslararası örgütün tarafları olarak üye ülkelerinin her fırsatta memnuniyetlerini dile getirmesinin söylemsel gücü açısından önemlidir. Karabağ Zaferi, 30 yıldır süregelen ortak kimlik ve değerler etrafında bütünleşmeye çalışan Türk dünyası için önemli bir başarıdır.

Dış politika bağlamında ise, Türk Devletleri Teşkilatı'nın BM, Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası ortaklarının varlığı ve üye ülkelerin üçüncü taraflarla işbirliklerinin önemine yapılan vurgular düşünüldüğünde, diğer kapsamlı bölgesel örgütlerle de ilişkilerinin yakın gelecekte gelişmesi ve Türk Dünyası jeopolitiğine katkı sağlaması kaçınılmazdır. Türk Devletleri Teşkilatı gözlemci üyesi olarak Macaristan'ın AB üyesi bir ülke olması, teşkilatın uluslararası politikada çok yönlü ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlayacağı ve TDT'nin Avrupa'ya açılan kapısı olarak önemli olduğu söylenebilir.

Eğitim, kültür, sanat, ekonomi, hukuk, turizm, medya ve enformasyon, bilgi teknolojileri, iktisadi işbirlikleri, askeri ve güvenlik gibi pek çok alanda gelişmelere temel belgelerinde yer veren TDT'nin gelmiş olduğu nihai nokta ve sağlanan ivmenin, teşkilatın kurucu stratejisindeki ortak kimlik, değerler, dil, tarih gibi unsurların entegrasyona sağladığı katkının bir sonucu olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu çalışmada TDT'nin bütünleşmesi ortak kimlik çerçevesinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda kavramın disipline kazandırıcısı konumundaki konstrüktivizm yaklaşımın tezlerinden yararlanılmıştır. Uluslararası ilişkilerde kimlik kavramı toplumların ulus olma bilinciyle ortaya çıkan ve devletlerin kendini tanımlamalarıyla devam eden karakteristik özellikler bütünüdür. Bu özellikler toplumların hem öz benlikler-

ini hem de sonradan sistem içinde şekillenen bakış açılarını ifade eder. Bu bakış açısı dil, tarih, coğrafya, kültür, gelenek gibi unsurlardan etkilenir. Dolayısıyla bu objektif ve subjektif unsurların tümü kimliğin bütününe oluşturur. Birey ve toplumların kimlikleri makro düzeyde bir etkiyle vücut bulur. Böylece oluşan kimlikler devletlerin dış politika davranışlarını yönlendirir.

Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsız aktörler olarak ortaya çıkmasıyla başlayan yeni entegrasyon sürecinde, tarih ve değerlerle somutlaştırılan ortak kimlik bilincinin uyandırılması yoluyla birçok alanda karşılıklı etkileşimler gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalar ivme kazanarak devam etmektedir. Bölgesel denklemde yerini sağlamlaştırma yolunda kayda değer yol kat eden TDT, orta ve uzun vadede sorunların çözümünde belirleyici ve dengeleyici taraf olma yeteneğine sahip olabilir. Bu yeteneğe ve bölgede dengeleyici role sahip olma potansiyelinde, teşkilatın gelişimindeki ortak dil, tarih, kültür ve kimlik temelli politikaların güçlü entegrasyona sağladığı katkı hem resmî belgelerden hem de bu belgelerin desteklediği ilişkiler ağının evriminden anlaşılabilir.

Türk Dünyası'nın kapsamlı iş birliği yolunda gösterilen sayısız çabanın sonuç verdiğini ve potansiyelinin de yüksek olduğu birçok somut örnekten görülmektedir. Değinilmiş olan sunduğu bazı fırsatları imkanları çerçevesinde teşkilatın mevcut konumunun kimlik inşa süreçlerinin yaptığı katkıyla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Bu minvalde, kimlik yoğun gerçekleştirilen bu entegrasyon sürecinin TDT'ye pozitif anlamda katkı sağladığı sonucuna ulaşılabilir. Ortaya çıktığı dönemde uluslararası sistemin eksik yönünü tamamlayan ve mevcut konjonktürü açıklama yönünde katkı sağlayan konstrüktivizm yaklaşımı, tek başına sistemi, bir uluslararası örgütü ya da süreçleri tanımlamada yeterli olmasa da; Türk dünyası bütünleşmesini anlama ve geliştirmede oldukça etkin bir yaklaşım olabileceği söylenebilir. Bu çalışma doğrultusunda, kurulduğu günden bugüne Türk Devletleri Teşkilatı'nın entegrasyon sürecinin kimlik temelli politikaların bir çıktısı olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Ak, M, A. (2019). Uluslararası İlişkilerde Kimlik Analizi ve Rol Teorisi. *Uludağ Journal of Economy and Society*. 38(1), 199–239.
- Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 473–491.
- Akengin, H. (2017). Türk Dünyası ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Üzerine Jeopolitik Bir Değerlendirme. *MUTAD*, 1–10.
- Arı, T. (2014). Uluslararası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-modern Teoriler. *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, 1–45.
- Aydilek, E. (2022). Political and Economic Potential of the Organization of Turkic States. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 716–728.

- Çelik, N. (2013). Max Weber on Ethnicity. *Journal of Sociology*, 29, 23–38.
- Dalbay, R, S. (2018). “Kimlik” ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 161–176.
- Emeklier, B. & Taş, T. & Yılmaz, K. Ç. (2022). Organization of Turkic states: Where to initiate the integration process and what to do? *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 73-107.
- Ercan, M. & Altındağ, N. (n.d.). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Konstrüktivizm Teorisi- Avrupa Birliği ve Türkiye Üzerine Bir İnceleme.
- Erkiner, H. H., & Eray, İ. (2022). Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 217–250.
- Erol, M, S. & Çelik, K, E. Türk Dünyası’nda İşbirliği Denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*.
- Erol, M, S. (2012). Türkiye’nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerinden Genel Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1–20.
- Gökçekuyu, E. (2022). Onuf’un Sosyal İnşacılık Anlayışı. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 464-469.
- Gündoğdu, S. (2023). Türkiye’nin Jeopolitik Açılımı: Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 266-279.
- Griffiths, M. & O’Callaghan, T. & Roach, S, C. (2013). Constructivism. *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. Ankara: Nobel.
- Hettne, B. (2008). Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 87–106.
- Karabulut, B. (2016). *Uluslararası İlişkiler Kavramlar Teoriler Kurumlar*. Ankara: Barış.
- Karlıova Soysal, E. & YILDIZ, S. (2021). Makedonya Sorununun Konstrüktivizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. 10(1), 105–144.
- Kaya, S. (2008). Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 83-109.
- Kaygusuz, Y. (2021). Kuruluşunun 10. Yılında Türk Konseyi’nin Türkiye ile Diğer Üye Ülkeler Arasındaki Ticarete Etkileri. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(1), 199–236.
- Küçük, M. (2009). Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstrüktivist Dönüşü’ Anlamak. *Ege Akademik Bakış*. 9(2), 771–795.
- Landau, J, M. & Akın, M. (1999). *Pantürkizm: Pan-Türkizm*. İstanbul: Sarmal.
- Meçik, O. (2012). Ulaştırma Ağlarının Ekonomik Entegrasyonlara Etkisi ve Türk Dünyası Boyutu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Özgül, M. (2017). Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 28, 383–400.
- Sarı, Ö, F. (2022). Ön İnşacı Bir Bütünleşme Teorisi Olarak Güvenlik Topluluğu Yaklaşımı

Üzerine Bir Değerlendirme. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 71–95.

Şahin, G. & Argal, M. (2022). Geopolitical reality of Turkish Foreign Policy in the Context of Regional Leadership: The Turcic World. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 5–37.

Tetik, M, O. (2017). Türk Dünyası Ortak Kimliği İnşasında Söylem Stratejileri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 37–50.

Tosun, E. (2020). Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi). *Tarih İncelemeleri*.

Tutan, M, N. (2020). “Türk Modeli” ve “Türk Dünyası” Söylemlerinin Jeopolitiği: 1990’lar Türkiye’sine Bir Bakış. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi* , 085–204.

Türkeş Kılıç, S. (2023). Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Kimlik. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 48-74.

Tachau, F. (2022). Türklerde Milli Kimlik Arayışı. *Anadolu Mecmuası*, 81–92.

Wendt, Alexander E. (2013), “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası”, *Uluslararası İlişkiler*, 3-43.

Yıldız, S. & Soysal, E. (2021). Makedonya Sorununun Konstrüktivizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 105-144.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Elif Nur Uğurlu %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Elif Nur Uğurlu 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.